

Maneres a taula: «Per igual que sies, guarda cortesies»

Text > PEP VILA, filòleg i historiador de la cultura

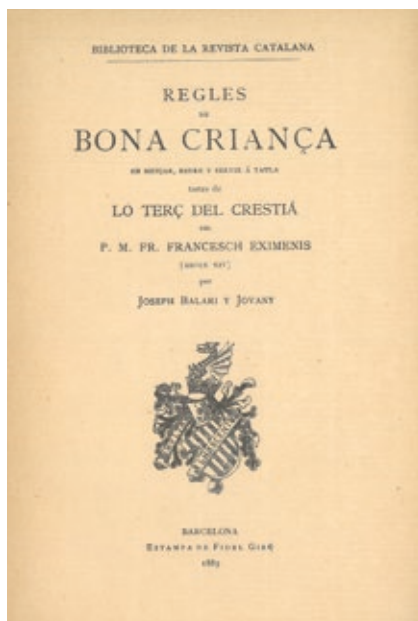
L'acte de menjar, més enllà del simple nodriment, comporta o comportava una significació marcadament familiar, humana i social. A taula, calia mostrar un codi de conducta, de bones maneres, segons l'ambient i l'educació que rebies o havies rebut. Aquesta ensenyança de caràcter moral es pot resseguir en un llibret editat a Girona l'any 1771: *Reglas de la buena crianza civil y christiana*, que constituïa un manual d'educació adreçat als hereus de casa bona.

«Cortesía de boca, val molt e poc costa»

Ves per on, conservem, entre nosaltres, espaiats en el temps, tres tractats breus de bones maneres d'arrel gironina. Sal-

vant les distàncies, tots apunten a l'adquisició de nocions de civilitat, del llatí *civilitas*, el saber fer a taula. El costum de rentar-se les mans abans de menjar, a més de raons higièniques, ja tenia un rerefons simbòlic, litúrgic i bíblic. El primer text sobre el qual un altre dia tornarem és del menoret Francesc Eiximenis: *Regles de bona criança en menjar, beure y servir a taula tretes de lo «Terç del Crestià»* (segle XIV), del qual conservo una edició divulgadora de Josep Balari i Jovany (1889). Al llarg del temps, totes les societats han adoptat unes normes de protocol i d'urbanitat d'acord amb l'estatus social. I la taula és, en fi, un lloc de trobada i de relació molt important. Vivim moltes estones asseguts a taula!

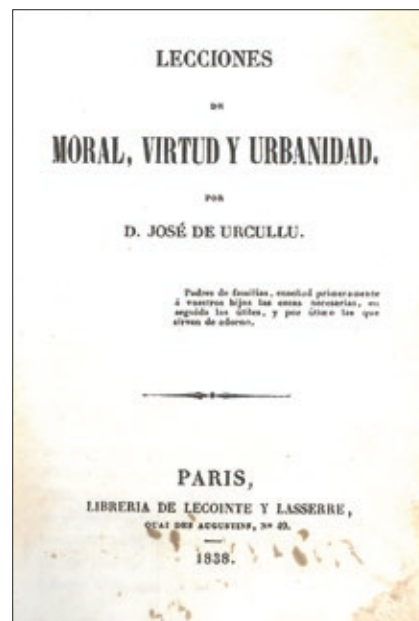
Eiximenis ja donava, entre d'altres, aquests consells. La gent, a taula, solia escopir les restes o els pinyols de la fruita a la mà, però diu que és millor fer-ho sota la taula: «Res que en la boca dins haja estat, null temps no ho escupes en la mà, car gran imundícia és, e per tal erren fort de bon nodriment aquells qui menjant cireres o prunes o fruita amb pinyol escupen lo pinyol en la mà. Basta que baixant lo cap escupes los pinyols sots la taula». També era malvist moure el cap quan rosegaves un os o una espina, o fer fressa en usar el ganivet: «Null temps, per rosegare negún os de carn o espina de peix, faces grans esdemeses de ton cap, ne

>> Regles de bona criança en menjar, beure y servir a taula, de F. Eiximenis. (Foto: ARXIU PEP VILA)

>> Una pàgina de Reglas de la buena crianza civil y christiana. (Foto: BIBLIOTECA PÚBLICA EPISCOPAL DE BARCELONA)

>> Lecciones de moral, virtud y urbanidad (París, 1838), llibre comprat a la llibreria de Vicente Oliva de Girona, que pertanyia a Francisco Rissech. (Foto: ARXIU PEP VILA)

>> El client discuteix amb el cambrer sobre l'excel·lència del menjar servit. (Foto: ARXIU PEP VILA)

de ta bocha, ne brogit de picar ab col·tell, majorment en casa d'altre». N'hi hauria molts més per garbellar.

Decòrum a taula

Un segon tractadet, dels segles XVI-XVII, un text ja publicat de literatura moralitzant del barroc, servia de guia per instruir els hereus de Casa Carles de Girona, la família més poderosa de les comarques. Hi ha trenta regles bàsiques per comportar-se, començant per l'amonestació dels que arriben tard als convits i dels que hi irrompen brutalement com «morts de fam», un indicatiu de progrés humà tot just sortint de la foscor.

A la taula, en els negocis i en el joc, es coneix el senyor

L'any 1771 es va imprimir a Girona el llibret de butxaca *Reglas de la buena crianza civil y christiana: utilísimas para todos y singularmente para los que cuydan de la educación de los niños, a quienes las deberán explicar, inspirándoles insensiblemente su práctica en todas ocurrencias* (Girona, Narcís Oliva i Nadal, 160 pàg.). Només se'n conserva un exemplar a la Biblioteca Pública Episcopal de Barcelona, i es tracta d'una reedició (Barcelona, 1767). El text, que servia de manual d'urbanitat a les escoles i als seminaris, va ser traduït (suposo que del francès) pel doctor Raimundo Sala, canonge de Barcelona, amb l'ajut d'un altre capellà. No n'he sabut trobar, però, l'original. Del capítol IV,

«De lo que se debe observar estando en la mesa» (pàg. 48-59), n'extrec aquestes perles, moltes de les quals encara són d'utilitat.

1. «Es rusticidad ofensiva el toser, escupir, y mocarse en la mesa; si no pudieses excusarlo, has de cubrirte la cara con la servilleta, sobre todo quando te mocares; y siempre has de evitar el hacer ruido durante la comida, y saliendo de la mesa.»

2. «Si no tienes autoridad en la casa donde fueres convidado a comer, guardate de cortar, y servir las viandas, menos que el dueño te lo suplique, la familiaridad de los asistentes te lo permita.»

3. «Come pausadamente, no pongas un bocado en la boca, que no hayas tragado el otro, y no lo tomes tan grande, que la llene con indecencia.»

4. «Pide la cortesía, que pongas en la boca los manjares con una sola mano, que ha de ser por ordinario la derecha, y sería cosa indecente, è incivil, poner también a la boca el cuchillo.»

5. «No has de llevar a la boca los huesos para sorber el tuetano, ni ruerlos para limpiarlos de la carne, sinó que que con el cuchillo la cortarás en el plato, y comerás después con el tenedor.»

6. «No rompas los huesos de la carne, ni de la fruta, con los dientes ni con el cuchillo.»

Aquest manual és de la segona meitat del XVIII.

Quan el geògraf Pascual Madoz, autor del *Diccionario geográfico estadístico-histórico* (1845-1850, en setze volums), va visitar les comarques gironines, pels volts de 1840, va observar que a l'Alt Empordà, a les cases de mestres i pageses, les dones no s'asseien a taula per compartir els àpats: «Las mujeres no se sientan a la mesa para comer y sirven de pie a sus padres, maridos, hermanos o hijos, que se están muy bien sentados en ella». Com podem llegir, encara hi havia uns costums netament feudals que ben segur afectaven altres esferes de la vida privada.

>> La taula és parada, tot està a punt i ell no arriba. (Foto: ARXIU PEP VILA)